

УДК 347.764 (477)

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ВИЗНАЧЕННЯ СПОЖИВАЧА СТРАХОВОЇ ПОСЛУГИ

Ніно Пацурія,

доцент кафедри господарського права, юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук

У статті досліджуються теоретико-практичні питання визнання суб'єкта господарювання споживачем страхової послуги.

Ключові слова: безпека держави, інтелектуальна власність, бюджетні кошти

Проблемні питання поширення Закону України «Про захист прав споживачів» на правовідносини із страхування мають два аспекти практичного втілення: загальноюридичний і галузевий.

Загальноюридичний аспект знаходить свій прояв при застосуванні судами загальної юрисдикції положень Закону України «Про захист прав споживачів» до вказаних правовідносин. Галузевий аспект полягає у можливості визначення за суб'єктом господарювання статусу споживача страхової послуги та поширювати на нього передбачені законодавством особливі інструменти захисту порушених прав та інтересів.

Актуальність досліджуваної теми. Питання щодо можливості поширення на правовідносини із страхування норм Закону «Про захист прав споживачів» є наразі актуальними перш за все у проавзастосовчій діяльності.

У Листі Верховного Суду України «Про судову практика розгляду ци-

вільних справ, що виникають з договорів страхування» від 19 липня 2011 року вказано, що деякі суди, вирішуючи спори такої категорії, не поширюють на спірні правовідносини, що впливають з договорів страхування та відповідно врегульовані спеціальними законами (законом України «Про страхування» [13] та Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [15]), положення Закону України «Про захист прав споживачів» з огляду на те, що предметом спору є не якість страхових послуг, а права та обов'язки сторін згідно з умовами договору страхування [14]. На нашу думку, судова позиція щодо не поширення дії Закону України «Про захист прав споживачів» на правовідносини із страхування є помилковою, виходячи із наступного. Відповідно до Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до ринків фінансових послуг належать страхові

* Стаття друкується в авторській редакції

послуги, які безпосередньо надаються фінансовими установами, до кола яких входять страхові компанії. Метою зазначеного Закону є створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг (ст. 1). Згідно Закону України «Про захист прав споживачів» захист прав споживачів, передбачених законодавством, здійснюється судом, і при цьому споживачі звільняються від сплати судового збору за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав (ст. 24). З огляду на те, що Закон України «Про захист прав споживачів» не визначає певних меж своєї дії, то згідно правозастосовної практики судів загальної юрисдикції України, до відносин, які ним регулюються, належать, зокрема, ті, що виникають із договорів страхування.

Погоджуючись з цією позицією, Судова Колегія в Цивільних Справах Верховного Суду України в Узагальненні практики вирішення судами спорів, що виникають із договорів про надання громадянам фінансово-кредитних послуг недержавними структурами підприємницької діяльності від 1 грудня 1997 року [16] звертає увагу на те, що правовідносини в справах за позовами громадян до страхових товариств, регулюються загальними нормами зобов'язального права, відповідними актами, що регулюють діяльність такої структури (Закон України «Про страхування»), укладеними договорами про надання послуг і при вирішенні таких справ визнає за необхідне враховувати роз'яснення, п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 року «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів», яким передбачено, що правовідносини, які регулює Закон «Про захист прав споживачів» [12], поширюються, зокрема, на відносини, що виникли із договорів страхування. І зазначає, що положення Закону України «Про захист прав

споживачів» та вказане роз'яснення Пленуму Верховного Суду стосуються і інших питань, зокрема, підсудності цих спорів, звільнення від сплати судового збору позовних заяв. З огляду на викладене, вважаємо, що є всі законодавчі підстави для поширення на страхові правовідносини положень Закону України «Про захист прав споживачів», що певною мірою підтверджується і позитивними випадками правозастосування.

Теоретичну основу для написання статті становлять праці: Алексеева С. С., Беккіна Р. І., Беяневич О. А., Бобкової А. Г., Васильєва А. М., Граве К. А., Діденка А. Г., Єлкіна М. А., Ідельсона В. Р., Іпатова А. Б., Корчевської Л. І., Лунца Л. А., Мамедова А. А., Мена Е. М., Райхера В. К., Серебровського В. І., Смірної М. Б., Сорокіна В. Д., Сулейменова М. К., Тарабаріна Б. С., Ульяніщева В. Г., Урманцева Ю. А., Черданцева А. Ф., Шалагіної М. А., Шимінової М. Я., Янішена В. П. та інших вчених.

Цілями статті є дослідження теоретико-практичних питань визнання суб'єкта господарювання споживачем страхової послуги.

Основний зміст. Галузевий аспект аналізованої проблеми полягає в тому, що споживачем страхової послуги як сторони за договором страхування в розумінні Закону України «Про захист прав споживачів» [11] виступає фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних із підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (п. 22 ст. 1).

Наведене визначення встановлює такі легальні ознаки споживача страхової послуги:

- за суб'єктним складом споживач — це фізична особа;
- вступає у договірні правовідносини із страховиком щодо придбання специфічних страхових послуг

(при цьому конструкція послуг визначається через поняття продукції, яке вміщено у п. 19 ч. 1 Закону України «Про захист прав споживачів», відповідно до якої продукція — це будь-які виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб);

- мета споживання — особисті потреби, безпосередньо не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

З огляду на наведені поняття та ознаки законодавець виводить «за межі» кола споживачів юридичних осіб за фізичних осіб — підприємців. З огляду на те, що поняття «споживач» вказує на тих суб'єктів, які користуються «підвищеним» захистом з боку держави, це фактично позбавляє їх можливості на захист своїх порушених прав та законних інтересів тими засобами, які зазначеним законом передбачені.

Суб'єкт господарювання на рівних із фізичними особами умовах, передбачених страховим законодавством, укладає договори страхування, вносить страхові платежі, виконує інші умови договору страхування, знаходиться під страховим захистом протягом терміну дії договору страхування — тобто споживає страхову послугу. Проте у разі невиконання або не належного виконання страховиком своїх зобов'язань за договором страхування, що тягне за собою порушення прав та законних інтересів, суб'єкт господарювання як споживач страхової послуги позбавлений права на спеціальні засоби захисту, передбачені законодавством про захист прав споживачів.

Дослідження сутності та правового становища споживача у відносинах із добровільного страхування не є метою цієї роботи. Проте вважаємо за потрібне зупинитися на деяких ключових аспектах цього дискусійного питання

та навести власні висновки стосовно проблематики визнання за суб'єктом господарювання статусу споживача страхової послуги.

Дослідження історії виникнення «споживацького руху» доводять, що ідея захисту прав споживачів набула поширення в результаті переходу від натурального до індустріального типу господарювання, коли споживачі вже не могли задовольняти власні потреби своїми силами і були вимушені вступати у відносини обміну [5, с. 150].

Д. Д. Безрукова у своєму дослідженні доводить, що підприємець і споживач — це дві частини одного цілого, що знаходяться у стані боротьби один з одним. І саме така боротьба є основою ринкової економіки та характеризується *нерівністю сторін* [курсив наш. — П. Н.] [2, с. 4].

Як зазначає російський вчений Ю. Б. Фогельсон, правовий інститут захисту споживачів припускає, що право займає позицію обмежувача економічної свободи учасників ринків на користь найслабшої сторони. В іншому випадку диспропорції, що існують на профільних ринках, ускладнюють процес задоволення потреб членами суспільства [5, с. 152].

На нашу думку, у вказаному аспекті слід говорити не про обмеження свободи, а про можливі механізми захисту порушених прав та законних інтересів найслабшої сторони у відповідних правовідносинах. Вказані механізми на сьогодні передбачені спеціальним Законом України «Про захист прав споживачів», норми якого з огляду на їх зміст та системне тлумачення належать до сфери публічно-правового регулювання. Адже держава на підставі Закону встановлює права споживачів, підстави, форми та види відповідальності суб'єктів господарювання, що виконують роботу та/або надають послугу; встановлює особливості судового захисту прав споживачів; визначає систему органів державного нагляду у сфері захисту

прав споживачів, правові форми та засоби державного регулювання у цій сфері; визначає мету діяльності громадських об'єднань у сфері захисту прав споживачів та встановлює їх права.

Публічно-правове регулювання сфери захисту прав споживачів надає підстави для звернення до норм Господарського кодексу України (далі — ГК України) [3], відповідно до ст. 2 якого споживачі відповідних товарів, робіт та послуг є учасниками господарських відносин. З огляду на це слід наголосити, що доктрина господарського права визначає, що термін «суб'єкти господарської діяльності» є вужчим від терміна «учасник господарських відносин» і таким чином ним поглинається. Тобто всі суб'єкти господарської діяльності є учасниками господарських відносин, проте не всі учасники — суб'єктами [18, с. 9–10].

Беручи до уваги викладене вище та сферу реалізації страхових правовідносин — економіка України (страховий ринок), а також той факт, що страхове законодавство дозволяє юридичним особам та фізичним особам — підприємцям укладати договори страхування із страховиками, і як наслідок споживати страхові послуги, є підстави для поширення дії норм Закону України «Про захист прав споживачів» і на суб'єктів господарювання як страхувальників за договором страхування у сфері господарювання.

Проте невирішеним залишається одне ключове питання, саме щодо якого розгорається найбільша наукова полеміка і яке деякими авторами зводить нанівець намагання розширення кола споживачів і включення до нього юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців. Ідеться про визнання / невизнання за суб'єктами господарювання статусу «слабкої сторони» у правовідносинах певного виду, в тому числі й страхових.

Аргументи прибічників визнання юридичних осіб та фізичних осіб —

підприємців споживачами обумовлюються таким.

І. Суб'єкт господарювання може бути слабкою стороною у правовідносинах певного виду. Виходячи на непрофільний для себе ринок у якості споживача страхової послуги (товару, робіт), юридична особа або фізична особа — підприємець не позбавлені можливості зазнати як інформаційної, так і договірної диспропорції, і як наслідок — зазнати порушення своїх прав та законних інтересів.

Вказане досить яскраво унаочнюється вітчизняною правозастосовчою практикою.

Так, Вищий Господарський Суд України Постановою від 22 лютого 2005 року у справі № 20-3/308-9/099 залишив касаційну скаргу НАСК «Оранта» (Відповідач) без задоволення із таких підстав.

Позивач звернувся до господарського суду м. Севастополя з позовом до Відповідача про стягнення страхового відшкодування за договором від 24 січня 2003 року в обґрунтування позовних вимог Позивач посилався на неналежне виконання Відповідачем норм чинного законодавства та зобов'язань за договором при настанні страхового випадку.

Рішенням господарського суду м. Севастополя від 25 жовтня 2004 року позов задоволено та постановлено стягнути з Відповідача на користь Позивача страхове відшкодування в повному обсязі. Рішення господарського суду м. Севастополя мотивоване тим, що Відповідачем не доведено наявності підстав для звільнення його від виплати Позивачу страхового відшкодування.

Постановою Севастопольського апеляційного господарського суду від 10 грудня 2004 року рішення господарського суду м. Севастополя від 25 жовтня 2004 року залишено без змін, а апеляційна скарга Відповідача залишена без задоволення. Постанова Севастопольського апеляційного госпо-

дарського суду мотивована тим, що під час апеляційного перегляду справи судом не виявлено підстав для звільнення Відповідача від виплати страхового відшкодування. Не погоджуючись із зазначеною постановою Севастопольського апеляційного господарського суду, Відповідач звернувся до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить рішення господарського суду м. Севастополя від 25 жовтня 2004 року та постанову Севастопольського апеляційного господарського суду 10 грудня 2004 року скасувати, у позові відмовити.

Розглянувши матеріали справи і доводи касаційної скарги, перевіривши правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального і процесуального права у вирішенні цього спору, колегія суддів вважає, що касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення з наступних підстав. Як вбачається з матеріалів справи, 24 січня 2003 року між Позивачем (Страховальник) та Відповідачем (Страховик) укладено договір страхування.

Умовами Договору також передбачено, що страховими ризиками за Договором є збитки від усіх ризиків загибелі чи пошкодження всього або частини вантажу, крім випадків, передбачених п. 4 Договору. Під час судового розгляду судами попередніх інстанцій встановлено, що 8 лютого 2003 року в районі протоки Босфор унаслідок сильного шторму судно загибло разом із застрахованим вантажем. Як вбачається з матеріалів справи, вказана ситуація підпадає під ознаки страхового випадку, передбаченого розділом 3 Договору. Відповідно до п. 15.4 Договору Відповідач зобов'язаний прийняти рішення про сплату страхового відшкодування після надання Позивачем документів, вказаних у п. 15.3 Договору та перелік яких значно перевищує перелік, встановлений у ст. 25 Закону.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що Позивачем додержано вимоги ст. 25 Закону та п. 15.4 Договору та двічі надано необхідний для виплати страхового відшкодування пакет документів. Проте, як вбачається з матеріалів справи, Відповідачем страхове відшкодування Позивачу не виплачено. Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із того, що Відповідачем не надано суду доказів на підтвердження його права на зменшення суми або звільнення від сплати страхового відшкодування. Під час судового розгляду справи судами попередніх інстанцій не встановлено факту наявності жодних із перелічених підстав для звільнення відповідача від виплати Позивачу страхового відшкодування.

Беручи до уваги всі наведені обставини в їх сукупності, судова колегія дійшла висновку, що під час розгляду справи господарським судом м. Севастополя та Севастопольським апеляційним господарським судом фактичні обставини справи встановлено на основі всебічного, повного й об'єктивного дослідження поданих доказів, висновки суду відповідають цим обставинам і їм надана правильна юридична оцінка [9].

Вищий Господарський Суд України Постановою від 24 жовтня 2006 року у справі № 24/67 касаційну скаргу ТОВ (Позивач) про стягнення страхового відшкодування із АТЗТ «Страхова компанія «Лемма» (Відповідач) задовольнив повністю виходячи з наступного.

Рішенням господарського суду м. Києва від 14 березня 2006 року позовні вимоги задоволено частково, стягнуто з Відповідача страхове відшкодування не в повному обсязі. Рішення господарського суду першої інстанції мотивовано приписами статей 8, 25, 26 Закону України «Про страхування», ст. 991 ЦК України та тими обставинами, що згідно із схемою пригоди страховий випадок (пошкодження транспортного засобу) мав місце, а

отже, страховик зобов'язаний здійснити виплату страхового відшкодування.

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 26 квітня 2006 року рішення господарського суду першої інстанції скасовано, в позові відмовлено. Підставами скасування судового рішення господарського суду першої інстанції стало неврахування ряду обставин, передбачених Законом України «Про страхування» та умовами договору, які надають страховику право відмовити у виплаті страхового відшкодування при настанні страхового випадку. Такими обставинами за висновками апеляційної інстанції було подання страхувальником завідомо неправдивих відомостей про факт та обставини настання страхового випадку; неповідомлення та/або надання неправильної (свідомо неправдивої або неповної) інформації при укладенні договору страхування.

Так, з метою перевірки обставин щодо настання страхового випадку за заявою Відповідача КНДІСЕ було проведено транспортно-трасологічне дослідження, за висновком якого отримані автомобілем позивача пошкодження характерні для контактування з транспортним засобом, а не з електроопорами (бетонними стовпами); наявні на автомобілі пошкодження не відповідають із технічної точки зору механізму ДТП відповідно до пояснень, наданих [...]. При укладенні договору страхування в заяві на страхування транспортного засобу позивачем було зазначено, що автомобіль не передається у прокат, оренду, майновий найм, лізинг. Однак матеріалами справи підтверджується, що на момент укладення договору страхування автомобіль було передано позивачем в оренду гр. [...] за договором оренди від 20 листопада 2003 року.

Вищий господарський суд України у відкритому судовому засіданні дослідив матеріали справи, доводи касаційної скарги та вважає, що вона під-

лягає задоволенню, виходячи з наступного.

За умовами укладеного договору страхування передбачено, зокрема, покриття такого з ризиків, як пошкодження чи знищення транспортного засобу внаслідок дорожньо-транспортної пригоди (п. 1.2 договору). Господарськими судами встановлено факт настання страхового випадку, що вбачається з матеріалів справи, — схеми пригоди, складеної співробітниками окремого батальйону ДПС УДАІ Черкаської області, а також підтверджено самим відповідачем у п. 3.1 страхового акта.

Задовольняючи позовні вимоги, судом першої інстанції взято до уваги акт автотоварознавчого дослідження № 78/08 від 15 грудня 2005 року для визначення матеріального збитку, заподіяного майну позивача внаслідок ДТП.

Таким чином, господарським судом першої інстанції на підставі встановлених фактичних обставин справи правильно встановлено підстави для зобов'язання відповідача здійснити страхове відшкодування, вірно застосовано норми матеріального права, які підлягали застосуванню до даних правовідносин, висновки суду першої інстанції відповідають встановленим обставинам та нормам чинного законодавства. Скасовуючи рішення господарського суду першої інстанції та ухвалюючи постанову про відмову в позовних вимогах, господарський суд апеляційної інстанції вважав, що судом неправильно застосовано норми матеріального права, не взято до уваги обставини, які є підставою для відмови у виплаті страхового відшкодування.

Разом із тим з такими висновками погодитися не можна з огляду на таке. Підстави для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування передбачені ст. 991 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [17], ст. 26

Закону України «Про страхування». Згідно з ч. 2 ст. 26 Закону України «Про страхування» умовами договору страхування можуть бути передбачені інші підстави для відмови у здійсненні страхових виплат, якщо це не суперечить законодавству України. Оцінюючи встановлені обставини як підстави для відмови у виплаті страхового відшкодування, суду необхідно виходити з приписів зазначених норм закону. Як вбачається із змісту листа Відповідача, підставами для відмови у виплаті страхового відшкодування стало надання страхувальником (позивачем) неправдивої інформації про об'єкт страхування та обставини, що мають суттєве значення для оцінки страхового ризику (пп. 2.2.1 договору).

Беручи до уваги встановлені обставини, апеляційна інстанція не надала цим обставинам відповідної оцінки, зокрема, на предмет того, яке значення мають неповідомлені страхувальником факти. Апеляційна інстанція не звернула увагу на те, що такі факти повинні мати істотне значення для оцінки страхового ризику, як це обумовлено приписами ст. 989 ЦК України та умовами договору (пп. 2.2.1 договору).

Господарським судом першої інстанції зазначено, що факт існування договору оренди на застрахований об'єкт не можна розцінювати як обставину, яка має істотне значення для оцінки страхового ризику. Характер отриманих пошкоджень і механізм їх заподіяння застрахованому об'єкту в розглядуваному випадку значення не мають, а тому не можуть розцінюватись як підстава для відмови у виплаті страхового відшкодування.

З огляду на те, що підставою скасування рішення господарського суду першої інстанції стало неправильне застосування апеляційною інстанцією приписів Закону України «Про страхування», а судом першої інстанції з достовірністю встановлено наявність

підстав для виконання страховиком зобов'язань із виплати страхового відшкодування, і ці обставини не спростовано апеляційним господарським судом, рішення господарського суду першої інстанції про задоволення позову є правомірним та підлягає залишенню без змін [10].

Наведені рішення доводять наявність договірної диспропорції у договорах добровільного страхування, де на боці страхувальника виступає юридична особа, що споживала страхову послугу та права і законні інтереси якої було порушено. Страховики в обох наведених випадках «маскували» договірну диспропорцію під невиконання страхувальником зобов'язань, прийнятих на себе за договором страхування, обґрунтовуючи це положення ст. 26 Закону України «Про страхування», яка визначає підстави відмови у виплаті страхового відшкодування, ставлячи таким чином страхувальника — суб'єкта господарювання «в позицію» слабкої сторони за договором.

II. Споживач, виходячи із змісту Закону України «Про захист прав споживачів», здійснює кінцеве споживання товару, роботи, послуги. На нашу думку, вказаний аргумент є слабким, адже і юридична особа і фізична особа можуть бути кінцевими споживачами.

Сучасні вітчизняні наукові дослідження в цій частині, вивчаючи питання захисту прав споживачів, доводять таке.

1) Л. Р. Левчук у роботі «Господарсько-правова відповідальність підприємців за порушення на споживчому ринку» [7, с. 4] зазначає про:

- необхідність розкриття змісту захисту прав споживачів як принципу господарської діяльності, що полягає у дотриманні підприємцями у своїй діяльності прав та інтересів усіх учасників споживчого ринку, соціальної спрямованості бізнесу, виробництві та реалізації

якісної продукції, дотриманні звичаїв ділового обороту тощо;

- доцільність запровадження терміна «виробничий споживач» — як суб'єкт господарювання, що споживає (використовує, купує) ті чи інші товари, роботи, послуги у процесі своєї господарської діяльності.

2) М. М. Казаков у дослідженні «Методичні особливості розбудови механізму захисту прав споживачів в Україні» [6, с. 7] вказує на:

- необхідність надання національній політиці сучасного змісту, який полягає у визнанні пріоритету інтересів споживачів, збалансованості запитів споживачів і можливостей економіки, узгодженості взаємовідносин між виробником, підприємцем, торговцем і споживачем, тісній взаємодії державних органів та широкої громадськості;
- актуальність питання розширення сфери дії Закону «Про захист прав споживачів» на суб'єктів господарювання.

3) Г. А. Осетинська у дисертації «Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України» [8, с. 18] доводить:

- доцільність поширення законодавства про захист прав споживачів на відносини фізичної особи — підприємця, які виникли з договорів, спрямованих на придбання, замовлення ним товарів (робіт, послуг) із метою задоволення особистих, сімейних, домашніх, культурно-побутових та інших особистих побутових потреб, не пов'язаних із здійсненням ним підприємницької діяльності;
- необхідність розширення змісту поняття «споживач», яким має вважатися фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для задоволення особистих, у тому числі сімейних, домашніх,

культурно-побутових, фінансових та інших особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою діяльністю;

- обґрунтованість положення про те, що усі споживчі договори є публічними договорами, на які мають поширюватися, зокрема, положення ст. 633 ЦК України;
- обґрунтованість положення про те, що дія принципу свободи договору при укладенні споживчих договорів, формуванні їх умов істотно обмежена, адже і порядок укладення і формування умов договору визначають переважно імперативними нормами законодавства про захист прав споживачів, причому таким чином, що встановлюються привілейовані умови для споживача і додаткові обов'язки для підприємця.

В обґрунтування нашого підходу варто навести положення законодавства ЄС в галузі захисту прав споживачів. Необхідно застережити, що Директиви ЄС так само, як і законодавство України, спрямовані на захист фізичних осіб. Так, п. 20 Директиви 2007/64/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 листопада 2007 року «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку, а також захисту прав споживачів банківських послуг у сфері електронних платежів» [4] встановлює, що оскільки споживачі та підприємці займають різні позиції, вони не потребують однакового рівня захисту». При цьому в західній доктрині висловлювалися думки про необхідність поширення в ряді випадків статусу споживача і на юридичних осіб. Проте така ініціатива не віднайшла поширення з тих самих підстав, що й у вітчизняному законодавстві [5, с. 233].

Питання щодо визначення кола суб'єктів споживачів розглядалося Судом Європейських Співтовариств у справі № С-541/99 від 22 листопада 2001 року. У рішенні, винесеному за

результатами розгляду, судом було зроблено висновок про те, що особа, яка не є фізичною і уклала договір із продавцем, не може бути визнана споживачем. Проте у вказаному рішенні суд зробив визначальне застереження про те, що визначене поняття «споживач» не позбавляє країн-учасниць права можливості розглядати юридичних осіб як споживачів у їх національному законодавстві [1].

З огляду на це, країни-учасниці ЄС мають можливість застосовувати принцип мінімальної гармонізації, відповідно до якого Директивами встановлюються лише мінімальні вимоги до захисту прав споживачів, а країни-учасниці мають можливість переформулювати дефініцію поняття «споживач» у такий спосіб, аби розширити коло суб'єктів, що підлягає захисту. Як зазначає Ю. Б. Фогельсон, з успіхом такі правила застосовуються у законодавстві Мальти та Великобританії, слід зазначити, що з деякими застереженнями [5, с. 234].

Висновок. Наведені системні тлумачення норм чинного законодавства України, матеріали правозастосовної практики, положення права ЄС, практика Європейського суду та положення наукової доктрини доводять можливість і необхідність поширення норм законодавства України про захист прав споживачів на суб'єктів господарювання. Вказане дозволить ві-

дійти від «вузького» законодавчого підходу до тлумачення терміна «споживач» і поширити дію спеціального законодавства на тих осіб, які фактично споживають будь-яку послугу (роботи, товари). Йдеться про юридичних та/або фізичних осіб-підприємців, до яких можуть застосовуватися умови інформаційної та договірної диспропорції у процесі споживання, що ставить їх у положення «слабкої сторони за договором» страхування. Вказаний підхід надасть можливість застосовувати до таких осіб особливості захисту прав споживачів, які полягають у домінуванні спеціальних способів захисту (Закон України «Про захист прав споживачів») над загальними.

Перспективи подальших розвідок у напрямку дослідження проблемних питань визнання суб'єкта господарювання споживачем страхової послуги повинні сприяти розвитку науки страхового права та активізації наукових досліджень. ♦

Список використаних джерел

1. *Judgment of the Court of Justice of the European Communities (Third Chamber) of 22 November 2001. — No. C-541/99 (Cape Snc v. IdealserviceSrL) and No. C-542/99 (Idealservice MN RE Sas v. OMAI Srl) // European Court Reports. — 2001. — P. I-09049.*
2. Безрукова Д. Д. *Формирование института защиты интересов и прав потребителей в России с использованием мирового опыта : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.14 «Мировая экономика»; 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика труда)» / Д. Д. Безрукова. — М., 2005. — 20 с.*
3. *Господарський кодекс України : від 16 січня 2003 року / Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.*

4. Директива 2007/64/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 листопада 2007 року «Про платіжні послуги на внутрішньому ринку, а також захисту прав споживачів банківських послуг у сфері електронних платежів» // *Official Journal*. — 2007. — 5 Dec. — № L 319. — P. 1—36.
5. *Защита прав потребителей финансовых услуг* / [отв. ред. Ю. Б. Фогельсон]. — М. : Норма : ИНФРА-М, 2010. — 368 с.
6. Казаков М. М. *Методичні особливості розбудови механізму захисту прав споживачів в Україні* : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / М. М. Казаков. — К., 2004. — 20 с.
7. Левчук Л. Р. *Господарсько-правова відповідальність підприємців за порушення на споживчому ринку* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» / Л. Р. Левчук. — Донецьк, 2007. — 23 с.
8. Осетинська Г. А. *Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. А. Осетинська. — К., 2006. — 20 с.
9. *Постанова Вищого Господарського Суду України від 22 лютого 2005 року у Справі № 20-3/308-9/099* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.poraduypravni.com.ua/vyshchuj_gospodarskij_sud_postanova_sprava_vid_22022005_no_20_3_308_9_099-2747.html.
10. *Постанова Вищого Господарського Суду України від 24 жовтня 2006 року у справі № 24/67* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://melnik81a-sud-7.skif.com.ua/news/627>.
11. *Про захист прав споживачів* : Закон України від 12 травня 1991 року № 1023-XII // *Відомості Верховної Ради УРСР*. — 1991. — № 30. — Ст. 379.
12. *Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів* : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 12 квітня 1996 року / *Юридичний вісник України*. — 2005. — № 2.
13. *Про страхування* : Закон України від 7 березня 1996 року / *Відомості Верховної Ради України*. — 1996. — № 18. — Ст. 78.
14. *Про судову практику розгляду цивільних справ, що виникають з договорів страхування* : Лист Верховного Суду України від 19 липня 2011 року // *Вісник Верховного Суду України*. — 2011. — № 8 (132).
15. *Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг* : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III / *Відомості Верховної Ради України*. — 2002. — № 1. — Ст. 1.
16. *Узагальнення практики вирішення судами спорів, що виникають із договорів про надання громадянам фінансово-кредитних послуг недержавними структурами підприємницької діяльності від 1 грудня 1997 року* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002700-97>
17. *Цивільний кодекс України* : від 16 січня 2003 року // *Офіційний вісник України*. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
18. Щербина В. С. *Суб'єкти господарського права* : моногр. / В. С. Щербина. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 264 с.

Надійшла до редакції 24.06.2014 року

Н. Пацурія. Хозяйственно-правовой дискурс относительно проблематики определения потребителя страховых услуг. В статье исследуются теоретико-практические вопросы признания субъекта хозяйствования потребителем страховой услуги

Ключевые слова: потребитель, страховая услуга, субъект хозяйствования

N. Patsuriia. Economic and legal discourse regarding the problems determining the consumer of insurance services. This article concerns the possible extension of legal insurance provisions of the Law «On Protection of Consumers' Rights» which are actually implemented during the relevant law enforcement.

The Letter of the Supreme Court of Ukraine «On judicial practice civil proceedings arising out of insurance contracts» from July 19, 2011 indicates that some courts during the deciding of disputes of this category do not apply to the cases, arising from insurance contracts, the provisions of the Law of Ukraine «On protection of consumers' rights». The courts considers that the subject of the dispute is not the subject of the insurance services, therefore the rights and obligations of the parties under the terms of the insurance contract are not regulated by the mentioned Law.

The author proves that the legal position of non-extending of the Law of Ukraine «On Protection of Consumers' Rights» to legal insurance is incorrect. Indeed, in accordance with the Law of Ukraine «On Financial Services and State Regulation of Financial Markets» the insurance services, which are directly provided by financial institutions, the insurance companies are belongs to the market of financial services. The purpose of this Law is to create a legal framework to protect the consumer's rights of financial services. According to the Law of Ukraine «On Protection of Consumers'» consumer are protecting by the law, by the court, and at the same time consumers are protected by the way of exempting from payment of court fee for claims related to the violation of their rights. Given that the Law of Ukraine «On Protection of Consumers' Rights» does not define the limits of the action, according to the legal enforcement practice of courts of general jurisdiction of Ukraine, to the relationship which are arising of the insurance contracts are under the jurisdiction of the mentioned Law.

The presented in this article system of interpretation of the current legislation of Ukraine, the court practice, the provisions of EU law, the European Court and the provisions of the scientific doctrine and the arguments of the necessity to improve the norms of the protection of the consumer's rights to the protection of the subjects of entrepreneurial activity. The mentioned arguments will allow to move away from the «narrow» legislative approach to the interpretation of the term «consumer» and to extend the special legislation for those who actually consume any service (work items). These are legal and / or individuals, which can be used under conditions of information and contractual imbalances in the process of consumption, which puts them in a position of «weak party to the contract» insurance. This approach will allow to apply to the mentioned persons the specific general instruments of the legislation in the sphere of protection of consumer's rights to the subjects of the insurance activity (Law of Ukraine «On Protection of Consumers' Rights») under the specific legal instruments of the insurance market.

Keywords: consumer, insurance service, a business entity